

EĞİTİMDE YARATICILIĞIN YAŞAMI

LIFE OF CREATIVITY IN EDUCATION

Tülay Çellek*

Özet

Sanat/Tasarım eğitimi öğrenciyi merkeze alarak yaratıcılığın yaşam bulmasına olanak tanır. Yaratıcılığın anlamı insan yapısı, çevre, eğitim ortamı bağlamında irdelenmiştir. Yaratıcılığa dair bilgiler ve yorumlar yaşantı deneyimleriyle, ayrıca alıntılarla zenginleştirilmiştir. Çağdaş eğitimin tanımlarına yorumlar getirilerek eleştirel bakışla ve önerilerle beslenmiştir. Özellikle yaratıcı eğitimde, eğitimcinin yeri, duruşu sorgulanmış, ezbere dayalı eğitimdeki merkezlerin yaratıcı eğitimde tamamen değiştirilmesinin yararından bahsedilmiştir. Örnekler ve kaynaklarla yaratıcı bakışın bütünselleştirilmesi ve zenginleştirilmesi sağlanmıştır. Anahtar kelimeler: Yaratıcılık, eğitim, öğrenmek, sanat, tasarım.

Abstract

The education of art and design are the milieu of student-based creativity. The meaning of creativity has been analysed in the context of human being environment and educational atmosphere. The knowledge and interpretations of creativity has been enriched by the quoted experiences. It has been supported by the critical approaches and offerings related with the modern education definitions. The role and the position of the educator/academician have been questioned and the benefits of changing the centers of the "education on memorizing" completely in the creative education are mentioned. The creative approach has been tried to be integrated and enriched by examples and references as well. Key Words: Creativity, education, learning, art, design.

Giriş

Herkes görür, bilir ama ancak düşleri olan yaratır ve tasarlar. Yaratıcılık; bilim, sanat ve yaşamın her alanında... Ve bireysel farklılıklar çerçevesinde herkes yaratıcıdır... Hayalleri, merakları, soruları varsa tabii...

Öğrencinin eğitimi boyunca edindiği bilgi ve deneyimlerinden yola çıkıp, bireysel farklılıklar çerçevesinde hiç kimsenin düşünmediği biçimde (alana dair, yaşama dair) ilişkilendirmeler yaparak yaratılarını gerçekleştirme eğitim yöntemlerinin ana hedefi olmalıdır. Bunun için öncelikle dersin yaşama, yaşamın derse taşınması gerekir.

Bilgiler kendini ifade etmek için kullanılamıyorsa, yeni ve farklı ilişkilendirmeler için de kullanılamaz. Bunun hayat bulması, eğitim yöntemlerinin değişmesi ve iletişime mümkündür. İşte burada yaratıcılığın yaşamı başlar.

Grafik Tasarım Dersinden Yaratıcı Proje Örneği

"Başkaları yok; seni izleyen, sürekli açık vermeni bekleyen, eleştiren, kendi doğrularını kabul ettirmek isteyen..."

Kısa filmler çekerim; başrolde ben. Bir kuş gibi uçarım gökyüzünde.

Tahta boyamayı severim... Ben önce onu düşüncemde, düşümdede boyarım... Anımsarım ve alırım elime fırçamı çalmaya başlarım şarkımı... Abartıp, saçmalarım çoğu kez. Bu yüzden kimsenin beni izlemesini istemem. Bozar yeniden boyarım. Ama bilirim ki sonunda güzel olacak. Kesin küçük bozukluklar olur; bazılarının hata dediği. Ben buna katılmıyorum, Küçük kusurlar bunlar, kapatılmaması gereken. Hani insanlar küçük kusurlarını kapatmaya, saklamaya çalışırlar ve benliklerinden uzaklaşırlar... Yaptığım her küçük hata onu mükemmel yapar benim gözümde, kutunun ruhu meydana çıkmış olur. El emeğimle şekillenir ruhu ve onu sıradan olmaktan kurtarır... Boyarken düşünürüm... Bana ait olsun, beni anlatsın herkese...

... Bir kıpırtı beklerim suda, havada, içimde...

... Ne varsa bunca zamanın biriktirdiği, dökmeye başlarım birer birer hüzünlerimi, sevinçlerimi.

... Sevinçle uyanırım bu sabah ve yeni başlayan her şeye. Sonra yine hayal ve yeniden... **

"Eğitimde yaratıcılık" konusunu anlatabilmek için, bir öğrencimin özellikle mekanı serbest olan, istediği zeminde yazabileceği, atölyede/anfide gerçekleşen vize süresini çok aşan bir zaman diliminde yazılan ve bu yaşlardaki yaratıcı duruşlarını; kendilerini sorgulayarak hayalleri, düşleri, projeleri, denemeleri, öyküleri, şiirleri içinde anlatılan vizedeki yazısını örnek aldım. Bir öğrencimin gözünden yaratıcılığa bakmaya çalıştım.

Kişiliğinin serpillip gelişmesi yaratımlarla bezenmesi ya da kalıplara sokulup köreltilmesi açısından öğrenciyi izlemenin onda bıraktığı etkiyi empatik bir şekilde düşünmek önemlidir.

Öğrenci başrolde, merkezde olmayı ve özgürce yaşamayı özellikle de yaş gereği haklı olarak tercih ediyor. Bu istemin dersin dışına bırakılması gerekmez. Yaratıcılık özgürlük ister, disiplinli çalışma ister. İkisinin ne şekilde, ne biçimde yaşama, eğitime geçtiği önemlidir.

Eğitimcilerin kendilerini merkeze alması ve özgürlüğü kısıtlaması, öğrencinin yaratıcılığını engeller. Derste rahatlığın sağlanması, özgürce konuşmanın /saçmalamanın serbest bırakılması, kusurlarla, yanlışlarla, eksiklerle alay edilmemesi, heyecanların yaşam bulmasına olanak tanınması, hayata beklenen kıpırtıların salverilmesi, yaratıcı eğitim ortamının gerçekleştirilmesi demektir. F. Nietzsche, “Kim temelde öğretmense, öğrencileriyle ilgili bütün her şeyi ciddiye alır, kendini bile. Ve yetenekli olmak yetmez; buna izin vermemiz de istenir” demiştir (1).

Yaratıcılığı destekleyen rahat bir ortamın, çevrenin, kitapların, görsellerin ve teknolojik donanımın sağlanması da önemlidir. Yaratıcı öğrenci grafik çalışmalarından örnekler Resim 1-5’de görülmektedir.

**Ruhunuzu
doyurmak
için...**

caz,
piyano,
gitar,
keman,
viyolonsel,
kemençe,
flüt,
tambur,
ud,
perküsyon,
davul,
türk müziği,
tonmaisterlik
kurs kayıtları
başlıyor...

A Blok Kat: 2 Merkez Kampüsü - Yıldız / İSTANBUL
(0212) 286 41 78 - 259 70 70 / 2788 - 2691 - 2692
www.yildizteknik.edu.tr / www.yildizteknik.edu.tr

yıldız teknik üniversitesi insan kaynakları geliştirme merkezi

Resim 1. Afiş tasarımı ödülü: Beste Ertürk

Eğitimde Yaratıcılığın Yaşam Bulması

Eğitimde yaratıcılığın yaşam bulabilmesi için öncelikle öğrencinin merkeze oturtulması gerekir. Öğrenci temelli/odaklı bir eğitim, çağdaş olabilir ancak, Bunun için bireysel eğitim gereklidir, dolayısıyla sınıflarda öğrenci sayısı az tutulmalıdır. ... Eğitimci öğreten değil, öğrenciyle birlikte de öğrenen olmalı ve öğrencinin deneyimlerine önem vermelidir. Yaratıcılıkta moral çok önemlidir.

Çağdaş eğitimde öğrencinin kişiliği, yaratıcılığı, niteliği ön plandadır. Bu sebeple öğrenci aktif, eğitimci/akademisyen pasif konumda olmalıdır,

**İSTANBUL
MÜZİK
FESTİVALI
19'04'08
AKM**

**İSTANBUL
MÜZİK
FESTİVALI
19'04'08
AKM**

**İSTANBUL
MÜZİK
FESTİVALI
19'04'08
AKM**

**İSTANBUL
MÜZİK
FESTİVALI
19'04'08
AKM**

biletix
AKBANK

Resim 2. Afiş tasarımı: Özlem Kambay

ancak o zaman sınıfta, atölyede, laboratuvarında bulunan öğrenciler bir tek kişiliğe, öğretim elamanının yapısına dönüşerek, onun öğreticiliğinde verilen bilgileri ezberleyerek değil, kendi kişilikleri doğrultusunda yaratıcılıklarını geliştirebilirler.

Öğretim elemanının kişiliğinde bilgi yinemesi yerine, araştırmacı kişilikler ortaya çıkmalıdır. Eğitimin hedefi, öğrenci arkadaşlarımıza güvenmek ve onlara fırsat tanımak olmalıdır. Bir akademisyenin alanı/dalı ne olursa olsun ayrıca felsefe ve psikoloji ile ilgilenmeli, çağdaş eğitim yöntemlerini takip etmeli ve mutlaka yaratıcılık konusunda araştırma yapmalı, öğrencilere de bunları önermelidir. Geleceğe bakmak, gelişmişlik, yaşama anlam katmak, değişime katkı vermek; eğitimde öğrenciye değer verip, yaratıcılığının ortaya çıkmasına olanak tanımakla gerçekleşir ve bu nitelikler eğitimcinin öncelikleri olmalıdır.

Dersimi seçen bir öğrencimin annesi, “çocuğunun çok sessiz olduğunu, ders için bunun sorun yaratabileceğini” söylemişti. Öğrenci dersimi seçti. Derse en iyi katkı verenlerden biri oldu. Annesine bunu söylediğimde, “Demek ki onu çok rahatlatmışsınız!” karşılığını vermişti. Bir o kadar da doğru yaklaşım önemlidir (2). J. Dewey’e göre, “eğitim sosyal değişime açılan bir yoldur”.

Resim 3. Afiş tasarımı: Anday Bodur

Sınıflardaki duvarlar değil, yaratılan ortamlar önemlidir. Bir öğrencim atölyede ders esnasında, “sanki yemyeşil bir kırın, bir ormanın ortasında oturuyorum” demişti. Böyle öğrenci yaratır. Kendisine değer verilen genç; bedeninin, beyninin, yüreğinin ayırımına ve özgürlüğün tadına varır. M. Montessori, “eğitim, öğretmenlerin çocuklara sözcüklerle anlattıklarıyla değil, çocukların fiziksel ve sosyal çevrede geçirdikleriyle gerçekleşir” der.

Hiçbir zaman eğitim, sınıfın dört duvarı içine hapsedilemez. Gözlem zenginliği gereklidir. Duvarları ve ülke sınırlarını aşmak önemlidir. Nasıl insandaki üzülmek, korkmak, kızgınlık, sevinmek gibi bazı duygular tüm dünyada aynı ise sanat ve bilim de evrenselidir. O zaman her yere uzanmak, başka kültürlerle kendi kimliğimizi yok etmeden zenginleşmek gerekir.

Ezberleterek zaman yitmediğini sanan eğitim sisteminin öğrencileri, velileri ve ülkeler bir yaşam kaybediyorlar. O zaman önümüze konan bilgi yinelenmesi yerine, bilginin fikre dönüştürülmesi, çoğaltılması ve yaratımlarda, farklı ilişkilendirmelerde kullanılması gerekir. Buna ayrılacak süreç ise bir insanın kurtarılması, bir ulusun gelişmesi demektir. Eğitimin, ülkemizin, dünyanın geleceğine, dönüşümüne, anlamına yatırım yapmak aslında alışılmışın, bilinenin dışında, farklı, yeni, özgün yollardan problem çözmektir.

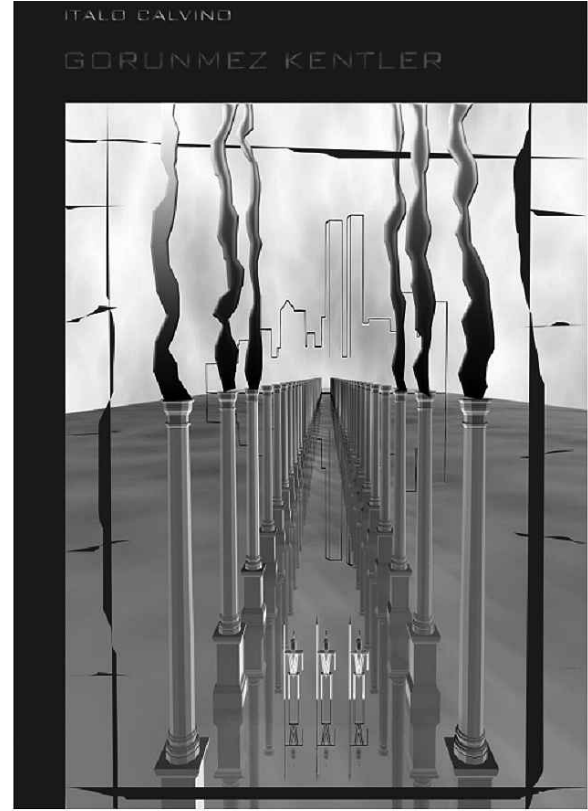
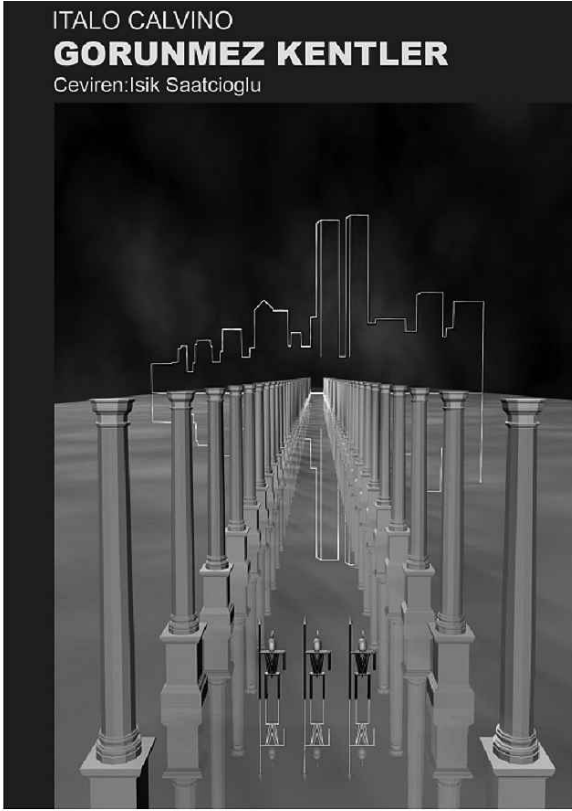

Resim 4. Afiş tasarımı: Mehmet Önder

Yaratıcılık dünyayı, ondan önce kendimizi değiştirme etkinliğidir, eylemliliğidir. Sanatsal, bilimsel, yaşamsal yaratma; değiştirme sürecinde iç yaşantının dışı vurumudur. Buna katkı veren deneyimler, entelektüel bilgi, duyarlılık, sezgi, algılamadır. Böylece bilgi yeniden üretilirken yaratılır. Rüyalar, düşler, hayal gücü, merak, espri, yaratıcı düşümsellik, dikkat, yargılama, ayırıştırma, birleştirme sonucu oluşturulan eylemlerle hedefe farklı yollardan ulaşmaktır yaratıcılık. Var olanlar, kuramlar, bilgiler, olaylar, biçimler farklı bir bakış açısıyla yeniden ele alınır. Gidilen yol orijinaldir, varılan sonuç özgündür. Bu duyarlılık yolunun, yaratım sürecinin sonucunda yenilik ve farklılık vardır.

S. Veliöğlu'na göre, “Yaratma ediminde, inorganik olanla tinsel olan, gerçek olanla gerçek olmayan, akılsal olanla duygusal olan, bilinçli olanla bilinç dışı olan, mikrokozmetik olanla makrokozmetik olan, arkaik ya da geleneksel olanla çağdaş olan, yöresel olanla evrensel olan, bireysel olanla toplumsal olan uyumlu birliğe ve bütünlüğe ulaşırlar.” (3).

Yaratıcılığı doğuran ve geliştiren çalışma, gözlem, araştırma, bilgi, özgür ve özerk davranma, karar verme yetisi, anlama, başarma, kendini gerçekleştirme, paylaşım, eleştirel yaklaşım, değerlendirme, özgünlük, farklı ilişkilendirme, fark ederek yaşamak, duyarlılık, ıraksak ve soyut düşünme, çok yönlü bakış, çoğulluk; görsel - sözel - tımsal devinimselliştir. Yaratıcı olmak için mizah, şaka, sınırları zorlama, sevme - tutku, kendine

Resim 5. Kitap kapağı tasarımları: H. Deniz Özdemir

güven, beklentilerin gerçekleştirilmesi, yetilerin ortaya konması, kanıtlama için çaba sarf edilmesi gerekir. Yaratıcılık paylaşımcı, yetkin eğitimcilerle ve farklı alanlardaki kişilerle bir arada olarak onlardan yararlanmak, enerjinin doğru kanalize edilmesi, yoğunlaşma, saptamalar yapma, problem yaratma ve çözüm yolları arama, not alma (görsel, yazınsal, çizgisel) gerektirir. Yaratıcılığın koşulları sorumluluk, esneklik, çözüm çeşitliliği içinde yaşamak, temel sorunlarla ilgilenmek, ayrıntıcı olmak, enerjik olmak, yüksek üretim ve yaratım gücüne sahip olmak, kuşku duymak, çok yönlülük, estetiksel ve eleştirel nitelik göstermek, coşkulu olmak, okumak, dikkat, duyarlılık, seçicilik, soru sorma, yeni alanlar yaratmaktır. Corbusier, "Yaratıcılık, sabırlı bir araştırmadır" der.

Ken Robinson'un "Herbirimizin farklı bir entellektüel ve yaratıcı profili vardır" sözünü her zaman gündemde tutmak gerekir. Yaratıcılık sanatın, bilimin değişik alanlarında kendini gösterir. Yaratı alanlarının farklı olması gibi yaratıcılığın boyutu da farklıdır. Birinin sanatın farklı dallarında diğerinin bilimin değişik alanlarında yaratıcı olması örneğini çoğaltabiliriz. Biri "A" konusunda başarılı, diğeri "B" konusunda başarılıdır. Ama "B" konusunda başarılı olan "A" konusunda eksik değildir, sadece ondan farklıdır. "A" için de aynı şeyler geçerlidir. Bunlar zenginleşmeyi, çoğalmayı sağlar (4).

Yaratıcılık bir süreçtir: Önce problemin net bir şekilde tanımlanması gerekir. Bunun için bilgi toplanmalı, araştırma geniş kapsamlı ve çok

yönlü yapılmalı, farklı çözümler bulunmalı ve uygulanmalıdır. Edinilen - bilinen bilgilerden yeni bilgiler üretilebilmeli, başkalarının düşünmediğini düşünmek, farklı alanlarda araştırmak, yeni gözlemler yapmak yaratıcılık niteliklerini taşır ve geliştirir. Tek fikirde kalmamak, çok fikir üretmek ve varyasyonlar yapmak yaratıcılığın temel gereksinimleridir...

Yakınsak ve somut düşünceyle yaratıcılık gerçekleşemez. Yakınsak düşünce, farklı ilişkiler kurmayı engeller, sıradan, hemen akla gelen en yakın olasılık üzerinde durur.

İraksak ve soyut düşünce, mevcut bilgiyi de kullanarak değişik yanıtlar üretilmesine neden olur, özgündür. İraksak düşüncede çağırışım ve ifadelendirme akıcılığı söz konusudur. İraksak düşünce farklı çözümlere ulaştırırken, yakınsak düşünce tek bir çözümle yetinir. İraksak düşünme; okuma, inceleme, sorgulama, eleştirme vb. için zaman gerektirir.

Eğitim sistemi bilgi tekrarı olmayan, farklı çözümler üretebilen, iraksak ve soyut düşünebilen bireyler yetiştirmek üzerine kurulmalıdır. Bunlar yaratıcılık yöntemi çerçevesinde olur; ilerlemenin, dünyadaki sağlıklı yer almanın yolu budur. E. P. Torrance'a göre yaratıcılık, "Boşlukları, rahatsız ediciliği, ya da eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında düşünüyü ya da varsayımlar kurmak, bunları sınamak, sonuçları karşılaştırma ve olasılıkla bu varsayımları değiştirip yeniden sınamaktır" (5). "Yaratıcılığın zaman içinde süreç olarak izlenmesinin gerekliliği kadar çevre koşulları ve kişilik özellikleri de göz

önünde bulundurulmalıdır.” Yaratıcı bir eğitimde bunlar gözününe alınmalıdır...

Yaratma eylemi içinde yararlanılan temel kaynaklardan biri sezgidir. Sezginin kuvvetli ve nitelikli olması bilgili, birikimli bir araştırmacı olmayı gerektirir. Önemli olan sezgiyi eyleme dönüştürmektir. Sezgi, hangi alanda olursa olsun bilinçaltından gelen bir değer yapısıdır. Bunun oluşturduğu süreç tüm eğitim alanlarında izlenip eğitilebilir. Gordon'a göre: 1-İnsanların yaratıcılık süreçleri tanımlanabilir. Bu tanım öğretilen bir yöntem halinde hem bireylerin hem de grupların yaratıcı üretimlerini artırır. 2- Bilim ve sanattaki yaratıcılık eşdeğerdir ve aynı bilinçaltı süreçten yararlanırlar. 3- Kişisel yaratıcılık süreci ile grup yaratıcılık süreci arasında benzerlik vardır.

Wallas'a (1921) göre zihinsel faaliyetler şöyle bir süreç izliyor;

- Hazırlık - sorunu benimseyip ele almak gerekir.
- Kuluçka - bir konu üzerinde çalıştıktan sonra dikkat başka bir konuya çevrilir. Kuluçkaya yatırılan konuya dönünce yaratıcılıkta sıçrama söz konusu olabilir.
- Aydınlanma
- İspat - Doğrulama evresi, özgün bir yapıyı ortaya çıkar (6).

Yaratıcılık çok boyutlu bir olgudur. İnsanın doğasında seçmek, beğenmemek, daha iyiyi istemek vardır. Bize sunulanlara eleştirel bakmak kadar yeni önermelerde bulunmak gerekir. “Beğendim, kabul ettim ya da etmedim, güzel olmuş” demenin çok ötesinde, derinliğine bir eleştiri ayrıntısında bulunmak önemlidir. Eleştirel bakış eğitimle bilinçlenecek ve gelişecektir.

Salt başkalarının problemlerini çözmek değil, kendi problemimizi yaratarak onu çözmeye uğraşmak, sadece başkalarının sorularına yanıt aramak değil, soru sorarak yaşamak ve eğitim içinde böyle yer almak, hiç kimsenin düşünmediğini birleştirerek yaratmak, yaratıcılığın anlamını bilimsel bağlamda ele alarak gerçekleştirmek önemlidir. Yaratıcılık, yoktan var etmek değil, var olanlar arasında kimsenin düşünmediği, düşlemediği ilişkileri kurmaktır. Yaratıcılığı geliştirilmiş insan, yaptıkları ve düşünce sistemleriyle diğerlerinden her anlamda farklıdır. Bu nedenle yaratıcı yöntemlerin eğitimin içinde önemle yer alması, güzel bir dünyanın temeli açısından önemlidir.

Yaratıcılığın reçetesi yoktur, bireye göre değişir. Ama bu, öncelikle öğrenciyi farklı bir kişilik olarak kabul etmekle olur. Kassel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden Prof. Bosh'a fakülteye 25 öğrenci alınacağı bildirilmiş. 400 Öğrenci başvurmuş ve Prof. Bosh hepsini almış. İtiraz edilince de “Yeteneksiz insan yoktur, farklı yeteneklerde insan vardır” demiştir.

Yaratıcılık söz konusu olduğunda farklı alanlardan beslenmek, disiplinlerarası anlayışla çalışmak gerekir. Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri bir tanıyı doğrulayan ayrıntıları sık sık gözden kaçırıyorlarmış. Bu öğrencilere Güzel Sanatlar dersi verilmeye başlanmış. Sonuçta bu dersi alan öğrencilerin tanı yetilerinin geliştiği görülmüştür. Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi eğitimine sanatı - müzeyi çok ciddi şekilde sokmuştur; Yale Britanya Sanatları Merkezi'ni kurmuştur (7).

“Avukatlar, mahkeme salonlarında daha doğru, sağlıklı savunma yapabilmek için sanat eğitimi almakta sergi, video izlemekteler” (8).

Yaratmak için algı zenginliği gereklidir. Bu nedenle hangi alanda okunursa okunursa özellikle görsel zekâ, gözlem ve bellek eğitimi önemlidir. Einstein'ın görsel düşüncesini unutmamak gerekir.

Bakmayı öğrenmek, ayrıntıda gezinmek, algıyı, duyuları geliştirdiği kadar zihni yetileri de olumlu etkiler. Algılama, düşünme ve her şeyden öte bunu ifadelendirmek önemlidir ve cesaret gerektirir. Rollo May'ın dediği gibi; “Yaratma Cesareti” bize verilenleri yıkma, parçalama ve yeniden kurgulama — birleştirme cesaret ister. Yaratma söz konusu olduğunda cesaretili olmak ve riske atılmak gerekir.

Yaratıcı düşünce sorularla oluşur. Neden, nasıl, niçin, nedir, ne kadar, ne söylenebilir gibi... Bunlara yanıt aramak yaratıcı sürece neden olur. “Bu konuda ben olsaydım ne yapardım, daha başka ne yapabilirim,” gibi sorular çeşitliliği, çok yönlü araştırmayı beraberinde getirir, ayrıntıya girilmesini sağlar.

Yaratıcılık söz konusu olduğunda önce kendine inanmak, vazgeçmemek gerekir. Yazar kitabı basılmazsa matbaa kurar, ressam resmi sergilenmezse galeri açar. Eğitimciler de gerektiğinde çalıştıkları kurumu, öğrenciyi, aynı şekilde kendilerini de ters yüz edebilmelidir.

Yaratıcılık insan varlığı ile birlikte yaşam bulan bir olgudur ve değişim, gelişim demektir. Eğitim çerçevesinde yaratıcı düşünmenin bilgi çağında, bilgi üretme ortamında gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Yaratıcılık söz konusu olduğunda yeni deneyimlere açık olunmalıdır. Yaratıcı düşünce, tüm bilgileri kullanmak durumundadır. Dolayısıyla bilgiler, veriler çoğaltılıp yoğunlaştırılarak yaratıcılık geliştirilebilir. Bunun için kitap okuma alışkanlığı önemlidir. Eğitimcinin öğrenciyi iyi tanıması lazımdır. Bu anlamda çağdaş eğitim anlayışıyla bakıldığında birey eğitimi ile kitle eşitimi bağdaşmaz. Çünkü kitle eğitimi, katımsız ve öğrenciyi dayatma şeklinde gerçekleştirilir. Ayrıca öğrenciyi sağlıklı bir şekilde tanımak mümkün değildir. Seçme, yorumlama ve yenileme çerçevesinde öğrenci bir kavramı, bir duyguyu, düşüncüyü, bir algıyı benimsediği, tercih ettiği malzemeyle gerçekleştirir. Ama bu seçim eğitimci tarafından yadsınırsa, ya da yapılırsa öğrenci kişiliği yok sayılmış demektir. Hâlbuki kişiye özel eğitim yapıldığı sürece “yaratıcılık” olgusu yerini bulur. Düşünme, algılama, kavrama yetileri böyle gelişir, eğitimde yaratıcılık böyle yaşam bulur.

Yaratıcılık, tüm zihinsel yetileri geliştirmede rol oynar. Bu yetiler, doğru yöntemleri olan eğitim sisteminde, bilgiler arasında yeni ilişki ve bağlantılar kurarak ilerletilir. Koşulları oluşturulursa yaratıcılık eğitim yoluyla geliştirilir. Koşullar salt eğitim kurumları tarafından hazırlanarak sağlanamaz. Öğrencinin de yaratıcıya uygun bir yapısı, bir cabası olması gerekir. Montaigne'nin ifade ettiği gibi, “Bana büyük işler çevirmek olanağı verselerdi neler yapmaya gücüm olduğunu gösteririm” deriz (9). Bu gibi mazeretlerin ardına saklanmamak gerekir, insan isterse olanakları, sınırları zorlar ve yaratır. Yaşamak öğrenmektir, öğrenmek yaşamaktır, öğrenme biterse yaşam da biter, bu bağlamda öğrenme bir gereksinmedir ve insan gereksinme duyduklarını, ilgi duyduklarını öğrenmek ister. Öğrenci,

kendinden ve kendi öğreniminden sorumludur. Eğitimciler ise öğretme sorumluluğu taşırlar ve verimli öğrenme ortamı sağlamak temel görevleridir. Öğrencinin öğrenmesine olanak tanınmaktadır. Tabii bilgilerini ve deneyimlerini gerektiğinde, yeri geldiğinde ve özellikle soru sorulduğunda öğrenci ile paylaşmalı ve aynı paylaşımı öğrenciye tanımalıdır. Karşılıklı görüş alışverişinde bulunmalı, öğrencinin yaratıcılığını kullanabileceği, geliştirebileceği konu ve yöntemlerle ders işlemelidir. Yaşam yaratıcılıkla değiştiğine ve geliştiğine göre, yaratıcılık her alanı - bilimi, sanatı, yaşamı - kapsar. Bu bağlamda her yerde, her an bu olguyla yaşamak önemlidir, ilginin doğru eğitilmesi bireyin gelişimine neden olur. Kendimizi yaratarak ifade ederiz, herkes kendi altyapısıyla, kendi yaratımıyla var olmak hakkına sahiptir. Birey kendi kültürünü oluşturarak doğayı değiştirme eylemine katkıda bulunulabilir. Konu, yöntem, ortam buna göre organize edilmelidir. Bu sebeple eğitim ve sınav sistemimiz çok ciddi şekilde sorgulanmalıdır.

Eğitimde öğrenciye söz hakkı, düşündüğünü söyleme hakkı verilmelidir. Öğretim elemanının yönetme biçimi, müdahale etme değil, yönlendirme, organize etme, yaratıcılığı ortaya çıkartacak davranış biçimine ortam hazırlama şeklinde olmalıdır. Eğitimci doğru yanıtları öğrenciye telkin etmemeli, onu düşünmeye, araştırmaya sevk ederek yaratıcı süreç içine sokmalı, öğrenciyi farklı yollardan aramaya yönlendirmelidir. Eğitimci öğrenciye ve eğitime yeteri kadar zaman ayırmalı, ayrıca yapıcı eleştiri, olumlu tavır sergilemelidir. Eğitimin ereklerinden biri de öğrenciye özgüvenini kazandırmaktır.

Yaratıcılık oluşumuna insan yaşamından birçok olay esin kaynağı olabilir. Dünyaca tanınmış İngiliz tasarımcı Ross Lovegrove küçükken annesi çaydanlığı ocağa koyduğunda çaydanlığın içinden gelen sesleri merak eder, etrafında dört dönermiş. Tasarımcı olduğunda çaydanlık tasarımı siparişi almış ve çaydanlığı şeffaf, yani camdan yapmış. Eğer içeride neler olduğunu merak etmeseydi böyle bir çaydanlık düşünemeyebilirdi. Yine aynı tasarımcıdan bir başka örnekte ise çok büyük bir merdiven fotoğrafı vardır ve bakar bakmaz DNA sarmalından esinlenerek yaptığı anlaşılmalıdır. Zaten üzerinde de "DNA Merdiveni" yazmaktadır. Ancak tasarımcı konuşmasında, "bana bunu yaptıran DNA değildi, hayallerimdi" der. Bir gün de kendisinden su koymak için pet şişesi tasarımı istenmiş. Önce kendine sormuş. "Su, en çok nereye yakışır?" diye. Başını kaldırmış, yanıtı bulutta görmüş ve her elin kavrayabileceği bulut şeklinde bir şişe tasarımı yapmıştır.

Farklı Birleştirmeler, İlişkilendirmeler Yapıldığında Neler Yaratıldı?

- * T. Adams, sakız fikrini kabul ettirmedikten sonra kendi şirketini kurar, milyarder olur.
- * General Motors sanat işinde (Bilim sanat işbirliği kurmak, disiplinlerarası anlayışla hareket etmek)
- * 18'in yarısını söyleyin. 1 ve 2 yuvarlak, 1 ve 8 vb. (Görsel düşünmek)
- * Bekleme salonlarına ayna koyarak beklemeyi sıkıcı olmaktan çıkartmak (Problem çözmek)
- * Einstein, bir ışına binip, uzayda yol alan birinin gözünden dünyanın nasıl görüldüğünü merak etmiş. Einstein, nadiren sözcüklerle düşünür, kavramlar kafasında şekiller olarak canlanır, ondan sonra bunları sözcüklere ve formüllere dönüştürmüştü.
- * Man Ray, kadın gövdesini bir çello olarak görmüştü.

- * F. L. Wright, evleri tek tek değil dünyanın birer parçası olarak düşünmüş.
- * Ray Bradbury, en iyisini yazmadan yıllarca yazdı.
- * Edison gibi defalarca deney yaparak, çok çalışarak buluş yapılabilir. Bazen de Kettering gibi motoru sessiz çalıştıracak benzini bulmak gibi tesadüfen buluş yapılabilir.

Birleştirmek Kadar Değiştirmek te Önemlidir

- * Freud tedavi yöntemlerini değiştirdi.
- * Van Gogh çiçeklerin zihnimizdeki yerleşik şeklini değiştirdi.
- * Picasso kadına dair zihnimizdeki yerleşik kuralları yıktı.
- * David Ogilvy reklam metni yazım kuralını yıktı.
- * Pete Gogolak Amerikan futbolunda topa nasıl vurulacağını kurallarını yıktı.
- * Charles Eames sandalyenin neye benzemesi gerektiği kuralını yıktı.
- * Beethoven senfoni müziğinin kurallarını yıktı.
- * Gaudi binaların nasıl olması gerektiği kuralını yıktı.
- * Fanny Farmer yemek kitaplarının yazılma kuralını yıktı.
- * Pasteur salgınların geleneksel tedavi yöntemlerini yıktı.
- * Dali düşleriyle sanatı birleştirdi ortaya gerçeküstücülük çıktı.
- * Hutchins zil ile saati birleştirdi, çalar saati buldu. Paçavra ile sopa birleştirildi saplı yer paspası oldu.
- * Newton gel-git ile ağaçtan düşen elmayı bir araya getirdi yerçekimini buldu.
- * Darwin insan hastalıkları ile türlerin üremesini bir araya getirdi, "doğal seçim" yasasını ortaya koydu.
- * Gutenberg metal para presi ile şarap presini bir arada kullandı, matbaa ortaya çıktı (10, 11).

Sonuç

Eğer bir eğitimin çekirdeğini "yaratıcılık" olgusu oluşturacaksa, yaşama geçirilecek yöntemin, müfredat programının doğru olması gerekir. Ayrıca uygulayıcı, yönetici ve eğitimci yapılarının önemi büyüktür. Çağdaş eğitim anlayışında yönetici, eğitimci, öğrenci arası sağlıklı iletişimsel bağlamda gereklidir. Yöneticinin ve kurumdaki herkesin çağdaş tavır eğitimin geleceği için çok önemlidir. Pedagojik dayanağı olmayan yöneticiden, eğitimciden öğrenciye yaratıcılık sürecini gerçekleştirecek bir ortam hazırlaması beklenemez.

Bir ülkenin gelişimi, basmakalıp bilgi yinlemelerinin yaşam bulduğu eğitim tarzıyla değil, ütopyaların arkasında durmakla, hayal gücünü, beynin sınırlarını zorlamakla olur. Bu da eğitimde yaratıcılığın ön plana alınmasıyla gerçekleşir. Hayal gücü geliştirilen birey bunu her alana uygulayacaktır. Erasmus, "Bir ulusun gerçek umudu, gençliğinin iyi eğitilmesinde yatar" der.

Eğitim; bilim, sanat, sosyal vs. alanlarında yetişme, gelişme ve değişme eylemidir, etkinliğidir, ortamdır. Eğitimde iletişimin, organizasyonun sağlıklı olması kadar isteklendirme çok önemlidir. Eğitim, paylaşmaya, dayanışmaya, saygıya, sevgiye bağlıdır. Çünkü eğitim, bireylerin yaşam içindeki yerlerini almalarını sağlamaya yöneliktir.

Eğitimle yaratıcı düşün yeteneği geliştirilir, yaratıcılık bir süreçtir. Öğrenci çalışmalarını izlenerek yaratıcılık süreci eğitilebilir ve geliştirilir. Bu nedenle

eğitim sürecinde yaratıcılık, nefes almak kadar vazgeçilmez olmalıdır, önemli olan, olaylara, fikirlere, davranışlara, nesnelere farklı bakmayı, değiştirmeyi ve farklılaştırmayı istemektir. İnsan varlığındaki akıl ve duygu yönünün doğru, dengeli kullanılması değişimin bir göstergesidir. Bu gösterge eğitimde ne kadar doğru yöntemlere oturtulursa başarı, sığrama ve yaratıcılık o denli büyük olur. Şunlar hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır; yaratıcılığa giden yol gereksinmeden, duyarlılıktan, meraktan, sorulardan, sezgiden, hayalgücünden geçer.

Tek kitap, tek insan, tek çalışma insanı hem kısırlaştırır hem de karşısındakinin kişiliğine büründürebilir. Çokluk ise tartmayı, değerlendirmeyi, zenginliği içerir, her yöne geniş açıdan bakmakla donanımlı olunur, yaratıcılığa, kişilikli yaşamaya kararlılığa ve eleştirel bakmaya katkısı vardır. Olaylara, olgulara, problemlere, yaratılara disiplinlerarası anlayışla yaklaşmak önemlidir, gereklidir.

Eğitim ana karınında başlar, okul ve çevrede devam eder. Yeni yöntemler sınanırken beyinler gereksiz konularla doldurulmamalıdır. Yaratının, yaratmanın değeri çok erken yaşlarda kazandırılmalıdır. Çocuk her ne söylerse söylesin dinlenmeli, susturulmamalıdır. İlgisi ve kapasite, yaratı farklılıkları göz ardı edilmemelidir. Bu olguyu zenginleştirmek aile ve öğretim elemanlarının önemli sorumlulukları vardır. Yüksek öğretime gelmeden iyi bir altyapı oluşturulmalıdır.

Eğitimde çoklu zekâ değerini bulmalıdır. Öğrenci birbiriyle mukayese edilerek değil, kendi geçmişiyle ele alınarak değerlendirilmelidir. Konu seçimine, araştırma alanlarına ve karar verene kadar her şeyde öğrenci kişiliğini ortaya koymalıdır. Kısacası öğrenci kendi eğitiminde söz sahibi olmalıdır. Burada eğitime düşen görevlerden biri, öğrenciye kendini eğitime olanağı tanımak, oto kontrolünü sağlamasına fırsat vermektir. Bu arada sanat kadar bilimle, bilim kadar sanatla da ilgilenmek bilmek-hissetmek, mantık-sezgi arasında gidip gelmeler yaşamı, yaratmayı daha da hareketlendirecek ve zenginleştirecektir. Daha çok araştırma yapanların yaratıcılıkları, daha az araştırma yapanlara göre çok fazla gelişir.

Öğrencinin hedefi yüksek not almak olmamalıdır. Tek doğru test sınav sistemi çoklu düşünmeyi, araştırmayı engellediği için gereğinden çok eğitim yaşamında yer almamalıdır. Çünkü öğrenci sınav sorularına yanıt yazarak, birleştirerek vermediği için kendini ifade etme olanağı yoktur. Sınavın test usulü yapılması yaratıcılığı engellemekte, yakınsak düşünceyi teşvik etmektedir. Bu nedenle test sistemi tartışmaya açılmalıdır. Eğitim başkalarının hazırladığı sorulara çarpı işareti koymak değil, bütünsellik, anlamdır, anlatmaktır, yaratmaktır. Sınav yerine, istenilen konuda araştırma yaptırılıp, dosya hazırlatılarak da değerlendirme yapılabilir, öğrencilerden proje istenebilir. Ayrıca öğrenciler, gerektiğinde grup çalışmalarına katılmalı, beyin fırtınası içinde yer almalıdırlar (12).

Yaşamı biçimlendirme ve değiştirme, bize sunulanı kabul etmeme, sanatı, bilimi geliştirmiş ve çeşitlendirmiştir. Disiplinlerarası anlayışla farklı alanlarda ilişki gündeme gelmiştir.

Şakacılık ve yaratıcılık; esprile yaratmak, ciddiyetle olduğu kadar... Her gün bir şey yapmak...

Kendimize ve fikirlerimize inanmak...

Bozmaktan korkmamak... Her söylemin farklı yollarına bakmak, dalmak... "Doğru, tek değildir. Yanıt, tek değildir" diye yaşamak...

Sonuç olarak kendimiz hakkındaki düşüncelerimizi değiştirmekle yaşamımızı değiştirebiliriz. Ve unutmayalım; herkes değerlidir, her öğrenci değerlidir ve her birey yaratıcıdır. Daha iyiye, daha güzele, daha insansılığa yürümek gerekliliği kaliteli bir yaşamın temel taşlarıdır ve yaratıcı bir eğitimle gerçekleştirilir.

* Emekli Öğr. Gör. Tülay Çellek

Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Beşiktaş-İstanbul
e-posta: tcellek@gmail.com; tcellek@yildiz.edu.tr

** Ankara Üniversitesi / Grafik Tasarım 1- İnşaat Fakültesi/ Vize 1 öğrenci yorumları

Dipnotlar

1. Gündüz, V., 1996, Cehennem Övgü- Gündelik Hayatta Totalitarizm, Ayrıntı Yayınları.
2. Yavuz Yavuzer, H.S., 1994, Yaratıcılık, BÜ Yayınları, s.70.
3. Veliöğlu, S., 2000, İnsan ve Yaratma Edimi, İş Bankası Yayınları, s.206.
4. Robinson, K., Yaratıcılık Akıl Sınırlarını Aşmak, Kitap Yayınları, s. 113.
5. Yavuz Yavuzer, H.S., 1994, Yaratıcılık, BÜ Yayınları, s.9.
6. Üstündağ, T., Yaratıcılığa Yolculuk, Pegem Yayınları, s.66, 67.
7. Pink, D.H., 2006, Akıl Yeni Sınırları, Mediacat Yayınları, s.64.
8. Pink, D.H., 2006, Akıl Yeni Sınırları, Mediacat Yayınları, s.67.
9. Montaigne, 1973, Denemeler, Cem Yayınları, s.41.
10. Pink, D., 2006, Akıl Yeni Sınırları - Mediacat Yayınları, s. 70.
11. Foster, J., Fikir Nasıl Bulunur - MediaCat Yayınları .
12. Sungur, N., Yaratıcı Düşünce, Özgür Yay. S. 231-235.

Kaynaklar

Gündüz, V., 1996, Cehennem Övgü- Gündelik Hayatta Totalitarizm, Ayrıntı Yayınları
Yavuz Yavuzer, H.S., 1994, Yaratıcılık, BÜ Yayınları
Veliöğlu, S., 2000, İnsan ve Yaratma Edimi, İş Bankası Yayınları
Robinson, K., Yaratıcılık Akıl Sınırlarını Aşmak, Kitap Yayınları
Üstündağ, T., Yaratıcılığa Yolculuk, Pegem Yayınları
Pink, D.H., 2006, Akıl Yeni Sınırları, MediaCat Yayınları
Montaigne, 1973, Denemeler, Cem Yayınları
Foster, J., Fikir Nasıl Bulunur, MediaCat Yayınları
Sungur, N., Yaratıcı Düşünce, Özgür Yayınevi

Yazarın Makaleyi Yazarken Esinlendiğini Belirttiği Diğer Kaynaklar

Büyükişleyen, Z., 1977, Sanat Eğitimi, Meteksan Yayınları
Becer, E., 1997, İletişim ve Grafik Tasarım, Dost Kitapevi
Nietzsche, F., 1990, İyinin ve Kötünün Ötesinde Bir Gelecek Felsefesini Açış, Ara Yayınları
Fromm, E., 1979, Sevgi ve Şiddetin Kaynağı, Payel Yayınları
Erbil, H., 1990, Sanat Felsefesi Tartışmaları, Ekin Yayınevi
Denel, B., Temel Tasarım ve Yaratıcılık, ODTÜ Yayını
Çellek, T., 1991, Ortaöğretimde Görsel Sanat Eğitimi Konusunda Yapılan Çalışmaların Analiz ve Yorumu, Yüksek Lisans Tezi
Doruk, B., Temel Dizayn-Öğretim Programını Geliştirme Üzerine Bir Çalışma, İTÜ Yayını
Coudwell, C., 1974, Yanılsama ve Gerçeklik, Payel Yayınları
Berger, T., 1986, Görme Biçimleri, Metis Yayınları
İTÜ Bülten Tasarlama Eğitimi 1-2, 1985
Başaran, İ.E., 1983, Eğitim Yönetimi, Sevinç Matbaası
Başaran, İ.E., 1973, Eğitime Giriş, Sevinç Matbaası
Read, H., 1974, Sanatın Anlamı, İş Bankası Yayınları
Fischer, E., 1985, Sanatın Gerekliliği, Kuzey Yayınevi
Rouquette, M.L., 1992, Yaratıcılık, İletişim Yayınları